

Rentestrop

ONDERNEMERS DIE HUN BEDRIJF willen verkopen komen in de problemen door renteswaps die zij voor de crisis hebben aangeschaft. De banken zijn weinig toeschietelijk, maar de roep om compensatie wordt steeds luider. 'Dit product had nooit zo verkocht mogen worden.'

Bloemenkweker *Henk Lagendijk* kreeg in 2008 onverwacht bezoek van zijn bank. Zijn vaste accountmanager en twee financieel specialisten die hij niet kende, wilden met hem spreken over zijn lening met variabele rente. De looptijd van de lening zou een jaar later aflopen. De specialisten benadrukten dat hij met de variabele rente risico liep wanneer de rentes verder zouden stijgen. In die tijd, voor de crisis, leek dat een plausibel scenario. Gelukkig had de bank ook een oplossing: een rentederivaat, beter bekend als renteswap (zie kader). Als Lagendijk een nieuwe lening afsloot voor minimaal € 250.000 (iets meer dan hij eigenlijk nodig had), kon hij met een bijbehorende renteswap de rente tien jaar vastzetten tegen een tarief van 5,1 procent.

Het klonk als een aantrekkelijk aanbod. Te mooi om waar te zijn, weet Lagendijk nu: 'Ik kreeg een standaard brochure van de bank, maar de voorwaarden waren erg ondoorzichtig. Er stond niet in wat de kosten waren om het product af te kopen. Ook werd niet duidelijk uitgelegd wat de risico's waren. Op dat moment dacht ik dat het wel goed zat. Ik ben kweker, geen

financieel specialist, dus die voorwaarden ben ik niet in detail gaan doorspitten.'

Toen na 2009 de Euribor-rente begon te dalen was Lagendijks vaste rentetarief van 5,1 procent opeens een stuk minder aantrekkelijk. Helaas: oversluiten van de lening bleek niet mogelijk. Toen Lagendijk een stuk land verkocht, wilde hij het geld gebruiken om een deel van de lening af te lossen. Ook dat bleek geen optie. Onlangs heeft de kweker besloten om zijn bedrijf verkopen. Zodra die verkoop rond is, wil de bank de negatieve waarde van de swap met Lagendijk afrekenen. Bij de huidige rentestand gaat het om een bedrag van 40.000 euro. Lagendijk voelt zich geïntimideerd en verkeerd voorgelicht. Het vertrouwen in de bank heeft hij inmiddels helemaal verloren.

Bang voor repercussie

Henk Lagendijk heet in werkelijkheid anders. De kweker wilde zijn verhaal alleen doen op voorwaarde van anonimiteit. Hij vreest dat de bank het hem lastig zal maken als hij publiekelijk zijn beklag doet.

Ondernemers zoals 'Lagendijk' zijn er vele. Volgens schattingen hebben tienduizenden ondernemers in het MKB in de ja-

ren voor de crisis renteswaps afgesloten. Een flink deel van die derivaten heeft inmiddels, door de gedaalde Euribor-rente, een negatieve waarde. De problemen kwamen begin 2012 aan het licht toen bleek dat woningbouwvereniging Vestia in voorgaande jaren op grote schaal rentederivaten had afgesloten. Door de lage rentestanden moest Vestia van de banken geld bijstorten - geld dat het niet had.

Hoewel het handelen van de woningbouwvereniging niet vergelijkbaar is met dat van de meeste MKB-ondernemers (Vestia speculeerde willens en wetens op hogere rentestanden), bracht deze zaak wel de problemen met rentederivaten aan het licht. Voor de AFM aanleiding om een eerste onderzoek te starten naar de omvang van de problemen met swaps in het MKB. Maar de banken geven geen openheid van zaken en veel ondernemers houden zich stil - uit schaamte, of omdat ze bang zijn voor repercussies van hun bank.

Toch werd in een eerste ruwe schatting van de AFM tegenover *Het Financieele Dagblad* bevestigd dat het om 'enkele tienduizenden' gevallen gaat en een totale negatieve waarde van om en nabij de vier miljard euro.

Bob Swap

Financieel specialist *Fons Huijgens* van Hucofin Corporate Finance, een onafhankelijk adviesbureau op het gebied van bankzaken van ondernemingen, werkte jarenlang bij een regioteam van de Rabobank. Hij weet nog goed dat de swaps rond 2003 hun intrede deden: 'Rentederivaten bestonden al langer, maar werden voor die tijd alleen gebruikt op de internationale financiële markten, bij leningen van boven de honderd miljoen euro. Opeens werden die producten ook verkocht aan kleine en middelgrote ondernemers.'

Huijgens beschrijft hoe zijn afdeling van zes accountmanagers werd aangevuld met drie 'treasury specialisten'. Huijgens: 'Dat was een mooi woord voor renteswap-verkopers. Onze opdracht was om bij financieringen van meer dan een miljoen euro altijd een rentederivaat te verkopen. We hadden op onze afdeling een man die "Bob Swap" werd genoemd. Hij was de beste swapverkoper van allemaal, al werd hij niet gehinderd door veel verstand van zaken. Vaak kwam hij breed lachend terug van een bezoek aan een klant. "Ik heb er weer een verkocht!", riep hij dan.'

Huijgens zegt dat hij altijd geweigerd heeft swaps te verkopen. 'Ik heb het nooit

een goed product gevonden. Het verhaal dat we aan klanten moesten vertellen was dat de rente zo laag was, dat deze alleen nog maar kon stijgen. Maar ik vermoedde toen al dat de rente laag zo blijven, omdat de onderliggende economie zwak was. Een ander zogenaamd voordeel was dat de renteswap klanten veel flexibiliteit zou geven. Het tegendeel is waar; een swap beperkt je financiële ruimte enorm. In de boeken van de bank wordt op jouw naam extra kredietruimte geboekt vanwege het risico van het derivaat. En als je voor het einde van de looptijd van de swap af wilt, kost je dat een hoop geld.'

Volgens Huijgens begrepen maar weinig klanten waar ze voor tekenden. 'De uitleg bij de rentederivaten was een document van 60 pagina's. Klanten moesten op iedere pagina een paraaf zetten. De uitleg was zo ingewikkeld dat zelfs ik het niet goed begreep.' Huijgens voelde zich steeds minder thuis bij de bank. Uiteindelijk stapte hij op en begon hij voor zichzelf als onafhankelijk financieel adviseur.

Compensatie
Eind maart van dit jaar kwam de kwestie rond de renteswaps in een stroomver-

‘Een swap beperkt je financiële ruimte enorm. En als je voor het einde van de looptijd van de swap af wilt, kost je dat een hoop geld.’

snelling. De rechter stelde een Brabantse melkveehouder in het gelijk in een zaak die deze had aangespannen tegen een lokale Rabobank. Volgens de boer had zijn bank hem niet goed voorgelicht over de risico's van een renteswap. Toen hij vanwege een emigratie de lening wilde aflossen, werd hij geconfronteerd met een forse negatieve waarde en een grote afkoopsom. De rechter veroordeelde de Rabobank tot het vergoeden van 60 procent van de schade, want: 'Rabobank mocht er in redelijkheid niet vanuit gaan dat de desbetreffende melkveehouder op de hoogte was van de kenmerken van financiële derivaten en de daaraan verbonden risico's.'

Met deze uitspraak is een belangrijk precedent geschapen. Koren op de molen van twee inderhaast opgerichte stichtingen, die een vuist willen maken tegen de banken. Het Kenniscentrum Rentederivaten wil in de eerste plaats overleggen met de AFM en de banken over mogelijke oplossingen. De Stichting

Renteswaps overweegt een massaclaim. Het grote voorbeeld is Engeland, waar banktoezichthouder FCA, mede onder druk van de actiegroep Bully Banks (www.bully-banks.co.uk), met elf banken afspraken heeft gemaakt over een compensatieprogramma voor gedupeerde ondernemers. Klanten die in de periode van 2001 tot 2008 rentederivaten hebben gekocht zonder dat van hen redelijkerwijs kan worden verwacht dat zij over voldoende kennis beschikken om deze complexe producten te doorgronden, komen in aanmerking voor compensatie. Gezamenlijk hebben de banken hiervoor £3,75 miljard gereserveerd. Daarnaast heeft de British Bankers' Association besloten dat banken klanten die in financiële moeilijkheden verkeren door swaps, uitstel van betaling verlenen.

Adempauze

In Nederland is het nog niet zover. De Nederlandse Vereniging van Banken heeft niet eens gereageerd op de twee rappor-

ten van de AFM over de problemen rondom de swaps. Ook de individuele banken lijken weinig toeschietelijk. Volgens Huijgens, die als onafhankelijk adviseur regelmatig klanten bijstaat die van hun swaps af willen, stellen de banken zich 'snoeihard' op: 'Klanten die moeilijk doen over rentederivaten, krijgen snel te maken met verzwaarde condities voor een herfinanciering. Daardoor zijn veel ondernemers zo mak als een lammetje. Maar in één geval kreeg ik een bank zover om het renteplafond te verlagen.'

Patrick van Gerwen van financieel adviesbureau Cadension is iets optimistischer. Hij is een van de initiatiefnemers van het Kenniscentrum Rentederivaten (KCR). Het KCR heeft een aantal aanbevelingen gedaan waarover het binnenkort met de AFM zal spreken. Ondernemers die niet willen wachten op een compensatieprogramma naar Engels voorbeeld, moeten zelf de confrontatie met de bank aangaan, meent Van Gerwen. Hij adviseert om daarbij niet te alleen te focussen op het product, maar ook op het advies dat indertijd is gegeven: 'Zelf maak ik altijd eerst een analyse van de financiële situatie van de klant voordat hij de swap afsloot. Vaak blijkt dat de swap op dat moment niet de beste oplossing was om het risico van rentestijging af te dekken. De bank heeft dus een verkeerd advies gegeven. En als de bank die kritiek niet kan weerleggen, gaan wij voor een schikking. Daarmee sluit je de zaak in ieder geval af.'

Wat is een renteswap?

Een swap is een financieel product waarmee op grote schaal rente- en valutarisico's worden afgedekt. Met een renteswap 'ruilt' u het risico van een stijging van de kortlopende variabele rente met een andere partij tegen betaling van een vaste rente. Als de variabele rente stijgt, dan is dit een mooie constructie aangezien u een hogere variabele rente van de bank ontvangt, dan de vaste rente die u aan de bank moet betalen. Maar als de variabele rente daalt, werkt de constructie andersom. Daarnaast kan de bank u verplichten geld bij te storten als het verschil tussen de variabele en de vaste rente te groot wordt (de zogenaamde 'margin call', als zekerheid voor de bank). Ook bij het ontbinden van het swapcontract (bijvoorbeeld bij een bedrijfsverkoop) zal de bank het negatieve verschil met u willen verrekenen.